

Nr 33

Konstitutionsutskottets betänkande i anledning av motioner angående riksdagsstadgan.**Motionerna**

I detta betänkande behandlas motionerna
1972:73 av herrar Molin (fp) och Ullsten (fp);
1972:170 av herr Strömberg (fp); samt
1972:798 av herr Romanus m. fl. (fp, c, m, vpk).

Motionen 1972:73 avser frågan om möjlighet att i riksdagens protokoll ta in visst material utan att detta har framförts muntligen i kammaren. I motionen 1972:170 begärs ändringar i syfte att uppnå ökad rättvisa mellan regering och opposition i fråga om debattreglerna. Motionen 1972:798 syftar till ett slopande av begränsningen av antalet inlägg i frågedebatter och en strängare begränsning av tiden för inlägg. För motionerna redogörs närmare nedan.

Riksdagsstadgan

Enligt 78 § riksdagsordningen fastställer riksdagen "de föreskrifter om riksdagsarbetets bedrivande, ordningen hos riksdagen och utskotten samt inom riksdagen, utskotten och andra riksdagens organ förekommande val ävensom de övriga bestämmelser som anses nödiga till iakttagande jämte grundlagarna". Därvid får inte införas något som strider mot grundlag eller annan lag.

Regler i de angivna hänseendena för enkammarriksdagen fastställdes genom att riksdagen den 15 januari 1971 antog riksdagsstadgan (RFS 1971:1). Riksdagsstadgan trädde i kraft omedelbart vid antagandet. Den upplävde den för tvåkammarriksdagen senast gällande riksdagsstadgan den 23 mars 1949. Den ersatte också de tidigare gällande ordningsstadgorna, den för första kammaren, antagen den 6 april 1949, och den för andra kammaren, antagen den 27 april 1949.

Beträffande tillkomsten av den nya riksdagsstadgan hänvisas till utskottets betänkande KU 1971:69.

Vid 1971 års riksdag väcktes motioner om ändringar i riksdagsstadgan, avseende bl. a. debattreglerna. I sitt yttrande över motionerna (nyssnämnda betänkande 1971:69) yttrade utskottet bl. a. att frågan om ändring av riksdagsstadgans regler om debatter m. m. lämpligen borde anstå till dess att grundlagberedningen hade lagt fram sitt till i början av 1972 aviserade slutbetänkande. Så snart detta förelåg, avsåg utskottet att med stöd av sin initiativrätt ta upp de aktuella frågorna till behandling. Vid den översyn av riksdagsstadgan, som sålunda borde äga rum, fick enligt utskottet tas upp till övervägande också erfarenheterna av

riksdagsstadgans tillämpning i övrigt. Riksdagen delade utskottets mening.

Grundlagberedningens slutbetänkande

Grundlagberedningen lade fram sitt slutbetänkande i mars 1972, (SOU 1972:15). Betänkandet innehåller förslag till ny regeringsform (RF) och ny riksdagsordning (RO). Enligt förslaget kommer regeringsformen, tryckfrihetsförordningen och successionsordningen att vara rikets grundlagar. För grundlagsändring skall som hittills krävas två beslut av riksdagen med mellanliggande val. Den nya RO blir däremot inte grundlag utan får en mellanställning mellan grundlag och vanlig lag. RO föreslås innehålla regler endast om riksdagens arbetsformer och inre organisation. Bestämmelserna är uppdelade på huvudbestämmelser och tillägsbestämmelser till huvudbestämmelserna. Ändring av huvudbestämmelse kan komma till stånd antingen genom ett beslut, om vilket minst 3/4 av de röstande och mer än hälften av riksdagens alla ledamöter förenar sig, eller i den ordning som är föreskriven för grundlagsändring. Tillägsbestämmelserna kan ändras som vanlig lag, dvs. med beredningens förslag genom ett riksdagsbeslut. Den nya RO svarar inte bara mot den del av gällande RO som reglerar riksdagsproceduren m. m. utan också mot den nuvarande riksdagsstadgan. Detaljbetonade föreskrifter har hänförts till tillägsbestämmelserna.

Beredningen räknar med att den nya RO — efter riksdagsbeslut åren 1973 och 1974 — i princip skall börja tillämpas den 1 januari 1975. Remissbehandlingen av beredningens betänkande är i huvudsak avslutad.

Intagande i riksdagens protokoll av visst skriftligt material

Motionen

Frågan om intagande i riksdagens protokoll av visst skriftligt material tas upp i motionen 1972:73. *Hemställan* avser: "att riksdagen beslutar ändra riksdagsstadgan så att möjlighet öppnas att i riksdagens protokoll intaga visst material utan att detta framföres muntligen i kammaren".

Motionärerna framhåller att det i särskilda fall kan finnas behov av att ett visst faktamaterial, som har anknytning till ett ärendes avgörande och vars resultat talaren endast önskar sammanfatta, får i sin helhet intagas i riksdagens protokoll. En förutsättning härför skulle vara att materialet i fråga senast vid överläggningens början finns tillgängligt för kammarens ledamöter och att talmannen lämnar sitt medgivande efter anmälan från talaren senast dagen före överläggningen.

Gällande ordning

Enligt 52 § första stycket RO skall ledamot, som yttrar sig vid kammarsammanträde, tala till protokollet. Det tillfogas i femte stycket

att ingen är berättigad att tala utanför protokollet.

Bestämmelser om protokollföring finns i riksdagsstadgan (RSt). I 40 § föreskrivs att kammarsekreteraren för protokoll. Detta skall återge överläggningsämnen, namnen på dem som yttrar sig, framställda yrkanden, talmannens yttranden och propositioner, utgången av omröstning och val samt kammarens beslut.

Enligt 41 § RSt skall yttrande vid plenum upptecknas och utan dröjsmål lämnas till kammarkansliet.

I 41 och 42 §§ RSt finns bestämmelser om tidpunkten för justering av protokoll från plenum och av yttrande vid plenum m. m. Föreskrifter om vad som skall iakttas vid justering är intagna i 76 § RO.

Terminologin i RO och i RSt i fråga om kammarens protokoll är inte entydig. Riksdagsstadgan synes skilja mellan "protokoll" i betydelsen stomprotokoll och uppteckning av ledamöternas yttranden, medan RO inte gör någon sådan åtskillnad.

I 82 § RO stadgas att i riksdagen förda protokoll och övriga riksdagshandlingar på statens bekostnad skall tryckas så snart som möjligt, protokollen i den mån riksdagen förordnar och övriga handlingar fullständigt. Tryckningen ombesörjs av riksdagens förvaltningskontor. Något särskilt förordnande av riksdagen i vad mån protokollen skall tryckas finns inte. "Riksdagstrycket" består av "riksdagens protokoll" och bihang till riksdagens protokoll. Bihanget är delat på olika samlingar. I bihanget trycks bl. a. riksdagsberättelsen, propositioner, redogörelser och berättelser från riksdagsorgan, motioner, utskottens betänkanden och riksdagens skrivelser och förordnanden.

I "riksdagens protokoll" i riksdagstrycket ingår yttrandena vid plenum. I ett par fall återges i protokollet innehållet i handling utan att detta har föredragits muntligen i kammaren. Interpellation trycks sålunda i sin helhet i protokollet, ehuru ledamot som har framställt interpellationen regelmässigt med stöd av 35 § första stycket RSt utesluter motiveringen vid uppläsningen. Enligt samma paragraf kan svar på interpellation delas ut till riksdagsledamöterna innan det avges. I sådant fall får statsrådet begränsa sitt anförande till en sammanfattning av svaret. Detta tages dock i sin helhet in i protokollet. Riksdagsprotokollet återger också enkel fråga, fastän talmannen vid sin anmälan i kammaren endast nämner att en viss ledamot har framställt en fråga.

I de två förstnämnda fallen utgår RSt således från att redovisningen i protokollet eller eljest i riksdagstrycket är mera omfattande än den muntliga föredragningen. Härtill kommer att enligt särskilda föreskrifter interpellation och enkel fråga skall ha skriftlig form. De torde därför utgöra sådana "riksdagshandlingar" som enligt 82 § RO skall tryckas på statens bekostnad. Däremot kan författningsstöd för närvarande inte anses föreligga för att i riksdagsprotokollet återge och trycka skrift, som talare i kammaren i annat fall åberopar men som han inte läser upp under anförandet. Denna ståndpunkt har intagits i praxis. En annan sak är att karta el. dyl., som har visats för kammarens ledamöter på TV-skärm under överläggningen också kan avbildas i protokollet.

De nuvarande bestämmelserna i 40–42 §§ RSt har med vissa jämkningar hämtats från 5 § 1 och 2 mom. i 1949 års riksdagsstadga. Dessa bestämmelser kan i sin tur i det väsentliga föras tillbaka på föreskrifter som intogs redan i 1868 års ordningsstadga för första kammaren och 1867 års arbetsordning för andra kammaren.

Författningsutredningens och grundlagberedningens förslag i fråga om protokollföring samt tryckning av riksdagshandlingar ansluter sig till gällande rätt (se SOU 1963:18 s. 54 respektive SOU 1972:15 s. 262). Grundlagberedningens bestämmelser i ämnet är upptagna i 2 kap. 16 § förslaget till RO med tillägsbestämmelser. Beredningen uttalar att med dess terminologi yttrandena vid kammarsammanträden ingår i protokollet.

Debattregler

Motionerna

Frågor om debattreglerna aktualiseras i motionerna 1972:170 och 1972:798. *Hemställan* avser

i motionen 1972:170: "att riksdagen under vårsessionen 1972 uppdrar åt konstitutionsutskottet att utarbeta förslag till ändringar i riksdagsstadgan i syfte att uppnå ökad rättvisa mellan regering och opposition i fråga om debattreglerna"; och

i motionen 1972:798: "1. att debattreglerna vid enkla frågor förändras i enlighet med förslag ovan, 2. att konstitutionsutskottet under vårriksdagen 1972 framlägger förslag till sådan ändring av riksdagsstadgan".

I motionen 1972:170 erinras om att statsråd när som helst kan gå in i riksdagsdebatterna och tala hur länge som helst, medan riksdagsledamot, som inte är statsråd, kan få endast två tidsbegränsade genmälen vid replikskifte i allmänhet. Enligt motionären är detta en otillfredsställande ordning. Motionären vänder sig också mot att frågeställare i motsats till statsråd vid frågedebatter har rätt till endast två inlägg. Även i motionen 1972:798 hävdas att nu gällande regler ger regeringens företrädare särskilda fördelar i frågedebatterna. I motionen föreslås att begränsningen av antalet inlägg från frågeställaren i frågedebatt slopas samt att första inlägget från såväl svarande statsråd som frågeställaren begränsas till högst tre minuter, det andra till högst två minuter och varje följande inlägg till högst en minut.

Gällande ordning m. m.

Möjligheterna till *genmäle i kammaröverläggningarna* innebär att avvikelser kan göras från eljest gällande regler om talarordningen. Dessa regler återfinns i första hand i 52 § andra stycket första och andra meningarna RO. I tredje meningen tilläggs att ledamot dock må, på sätt riksdagen föreskriver enligt 78 § RO, för genmäle till annan talare kunna erhålla ordet i annan ordning. Bestämmelserna om genmäle är upptagna i

44 § RSt. Där sägs att talmannen oberoende av talarordningen mellan övriga ledamöter kan lämna ordet till ledamot för genmäle som innehåller upplysning eller rättelse med anledning av föregående talares anförande eller bemötande av angrepp från dennes sida. Tiden för genmäle får inte överskrida tre minuter, om talmannen inte av särskilda skäl medgett rätt till genmäle under sex minuter. Varje talare får högst två genmälen på samma huvudanförande.

De återgivna bestämmelserna i riksdagsstadgan stämmer överens med vad som gällde före 1971 enligt föreskrifter i kamrarnas ordningsstadgor utom såtillvida att dessa inte stadgade någon begränsning av antalet genmälen. Enligt första kammarens praxis kunde medges en tredje och i undantagsfall fler korta repliker. I andra kammaren beviljades däremot vanligen endast två repliker. Föreskriften om begränsning till två genmälen tillkom på förslag av KU och fanns med redan i det inom utskottets kansli utarbetade utkastet till ny riksdagsstadga. I motion med anledning av detta utkast yrkades att tre genmälen skulle kunna medges. Med hänsyn främst till att plenitiden kunde komma att bli hårt ansträngd i enkammarriksdagen fann sig utskottet (KU 1970:48, jämför KU 1971:2) inte kunna biträda motionärernas yrkande.

På grund av statsråds rätt att bryta talarordningen saknar de för genmäle uppställda begränsningarna betydelse för statsråd. Ledamot som har fått ordet för genmäle äger emellertid enligt 46 § RSt yttra sig före statsrådet.

Med stöd av 52 § tredje stycket RO kan riksdagen föreskriva inskränkningar i ledamots rätt att erhålla ordet i samband med *besvarandet av enkla frågor* och begränsa den tid under vilken talare därvid får yttra sig. I anknytning härtill stadgas i 47 § RSt att endast den ledamot som har framställt frågan och det statsråd som lämnar svaret får ta del i överläggningen. Anförande i samband med att fråga besvaras får inte överskrida tre minuter. Ledamot som har framställt frågan får ordet högst två gånger vid besvarandet.

Föreskrifterna för frågedebatterna reviderades i samband med övergången till enkammarriksdagen. Tidigare medgav inte RO någon begränsning av anförandenas längd. I kamrarnas ordningsstadgor fanns dock en rekommendation att inlägg vid svar på fråga inte borde överstiga tre minuter. Före 1971 gällde vidare att kammaren kunde medge också annan än frågeställaren och vederbörande statsråd att yttra sig i frågedebatten. Någon begränsning av antalet anföranden var inte föreskriven.

Bestämmelserna om tidsbegränsning av anföranden i frågedebatt kom till på grundlagberedningens initiativ (SOU 1967:26 s. 136 f). Beredningen framhöll att frågeinstitutet var avsett för korta replikskiften i begränsade ämnen och att anförandetiden måste inskränkas, om institutets syfte inte skulle förfelas. — Förslag om begränsning av antalet anföranden från frågeställarens sida till två fördes fram i det tidigare nämnda kansliutkastet till ny riksdagsstadga 1970. Ett motionsyrkande om att tre anföranden skulle tillåtas avstyrktes av KU (1970:48, jämför

1971:2) med hänvisning till att plenitiden i enkammaren kunde bli hårt ansträngd. Fyra ledamöter (fp) reserverade sig med uttalande att de anslöt sig till motionärernas förslag. De ansåg att en inskränkning av antalet anföranden till två skulle medföra en försämring av möjligheterna att nå syftet med en framställd fråga. – I en motion med anledning av kansliutkastet framfördes förslaget att frågedebatter ovillkorligen skulle begränsas till frågeställaren och det svarande statsrådet. Förslaget biträdades enhälligt av KU.

I fråga om *statsrådets ställning i övrigt i kammardebatterna* gäller följande. Enligt 53 § RO äger ledamot av statsrådet, som ej tillhör riksdagen, tillträde till riksdagens sammanträden med rättighet att delta i överläggningarna men inte i besluten. Om statsråd vill ta del i överläggningarna, skall han efter vad som sägs i 46 § RSt anmäla det hos talmannen och får då ordet oberoende av talarordningen. Ledamot som har fått ordet för genmäle äger dock yttra sig före statsrådet. Statsråd kan alltså för närvarande få ordet praktiskt taget när som helst under en riksdagsdebatt, och han är inte heller vid replikskifte underkastad den snäva tidsram, som föreskrifterna om genmäle eljest uppställer.

Befogenhet för statsrådsledamot att delta i kamrarnas överläggningar fanns stadgad redan i RO:s ursprungliga lydelse år 1866; den var dock då underkastad visst undantag. Rätten för ledamot av statsrådet att erhålla ordet framför kammarens ledamöter infördes i en år 1867 antagen arbetsordning för riksdagens andra kammare. Motsvarande bestämmelse infördes först 1884 i första kammarens ordningsstadga. (Se om historiken närmare i KU 1966:40.)

Vissa tidigare förslag

Statsrådets förmänsställning i förhållande till övriga talare i riksdagen har kritiserats vid åtskilliga tillfällen. Förslag har väckts om utjämning mellan statsråds och övriga talares rätt. Å ena sidan har yrkats att statsråd skall underkastas samma regler som övriga talare. Å andra sidan har hävdats att också andra avvikelser från den generella talarordningen borde medges, bl. a. i fråga om gruppleddare eller annan talesman för riksdagsgrupp.

Sålunda har kritik mot statsrådets förtursrätt framför ledamöter i allmänhet förts fram i motioner till 1954 och till 1966 års riksdagar (se KU 1954:19 och 1966:40). I ett betänkande av 1930 års kommitté för utredning av riksdagens arbetsformer (SOU 1931:26) förordades att företrädare för utskottsmajoritet skulle få samma rätt som statsråd att gripa in i kammardebatterna. Förslaget togs upp i prop. 1932:105. På hemställan av KU (1932:26) avslog riksdagen propositionen i denna del. Frågan aktualiserades på nytt i 1947 års utredning angående riksdagens arbetsformer (SOU 1947:79) men avvisades. Tre reservanter i författningsutredningen yrkade att gruppleddarna inom samtliga i riksdagen representerade partier eller annan talesman som gruppen utsåg skulle ha samma rätt som statsråd att bryta talarordningen. Utredningens majoritet

föreslog däremot inte någon ändring i reglerna om statsråds rätt att delta i debatterna (SOU 1963:18 s. 49 f och 218).

Vid 1971 års riksdag väcktes två motioner rörande debattreglerna [1971:167 (fp, c, m, vpk) och 1971:550 (fp, m, c)]. Motionen 1971:167 överensstämde i sak med årets motion 1972:798 och motionen 1971:550 med motionen 1972:170. Därjämte hemställdes i motionen 1971:46 (m) att ordförande i partigrupp i riksdagen skulle kunna erhålla ordet i kammaren på samma villkor som statsråd.

Utskottet yttrade vid behandlingen av motionerna (ovannämnda betänkande KU 1971:69):

Erfarenheterna hittills av enkammarriksdagen har ådagalagt nödvändigheten av debattbegränsande regler. Vid tillämpningen av nu gällande föreskrifter har emellertid också framgått att en översyn av dem är påkallad. Inte minst gäller detta den enskilde riksdagsledamotens replikmöjligheter vid besvarande av enkel fråga. Enligt utskottets mening bör därvid bl. a. övervägas frågan om statsrådets ställning i debatterna.

Som tidigare har nämnts fann emellertid utskottet under hänvisning till att grundlagberedningens förslag i ämnet borde avvaktas inte skäl att för det dåvarande föreslå någon ändring i riksdagsstadgan. Riksdagen följde utskottets förslag.

Grundlagberedningens förslag i slutbetänkandet

Beredningen förordar i sitt slutbetänkande att den nuvarande begränsningen av antalet *genmälen* till två på samma huvudanförande mjukas upp så att talmannen får rätt att medge en tredje replik. Denna tredje replik får aldrig överstiga tre minuter. (Se tilläggsbestämmelse 2.15.1.) Beredningen uttalar i motiven (s. 241) att man kan utgå från att talmannen visar stor återhållsamhet med att bevilja en tredje replik. – Inte heller med beredningens förslag blir de vanliga föreskrifterna om replikrätt tillämpliga på regeringsledamot (se nedan).

I fråga om reglerna för *frågedebatterna* föreslår beredningen utan närmare motivering de ändringarna att begränsningen av antalet anföranden som frågeställaren får hålla slopas men att i gengäld tiden för varje anförande, från regeringsledamoten såväl som från frågeställaren, begränsas hårdare än för närvarande: det första inlägget från en talare får vara högst tre minuter, det andra högst två och varje följande högst en minut (tilläggsbestämmelse 6.2.2.).

I sitt betänkande med förslag till nytt kammarssystem m. m. behandlade grundlagberedningen frågan om *statsrådets särställning i kammaröversläggningsarna* men avstod från att föra fram förslag till ändringar (SOU 1967:26 s. 138 f). Frågan har tagits upp på nytt i beredningens slutbetänkande, och denna gång har övervägandena resulterat i förslag till nya regler. Som ett särskilt skäl att se över bestämmelserna om statsrådets (ministrarnas) ställning i kammardebatterna återoppar beredningen i slutbetänkandet (s. 240 f) sitt förslag att det för framtiden skall bli möjligt att inskränka antalet anföranden som en talare får hålla i en fråga under kammardebatten. Beredningen, som i denna del är enig, yttrar i fortsättningen:

Enligt beredningens mening kan man inte bortse från att den nuvarande ordningen, formellt sett, skänker ministrarna ett betydande övertag i meningsutbyten med andra talare. Man bör därför överväga om en viss utjämning kan komma till stånd. Att därvid välja den vägen att vissa ledande riksdagsmän utanför regeringskretsen jämställs med ministrarna anser beredningen inte lyckligt. Debatterna skulle ytterligare splittras och svårigheterna accentueras för övriga riksdagsledamöter att komma till tals i den nuvarande kammaren och att därifrån nå ut till allmänheten via massmedierna.

Två omständigheter talar för att en rätt för ministrarna att fritt gå in i kammardebatten är mindre angelägen nu än den var i den gamla tvåkammarriksdagen. Dels behöver en minister bevaka endast en debatt i en fråga. Dels kan vid förhandsanmälan till en debatt talmannen numera med tillämpning av allmänna regler placera ministern på den plats på talarlistan som svarar mot hans önskemål att i huvudanförandet kunna bemöta angrepp och synpunkter från oppositionsföreträdare.

De anförda argumenten lär emellertid inte föra ända därhän att ministrar i fråga om yttranderätten helt likställs med riksdagsledamöter i allmänhet. Ministrarna torde ha ett särskilt behov av att kunna gå i svaromål utanför vad som ryms inom den vanliga replikrätten. Att ministrarna har goda möjligheter att ta upp meningsutbyten med andra talare ligger även i den parlamentariska oppositionens intresse.

Vid en avvägning mellan de olika synpunkter som spelar in har grundlagberedningen – i anslutning till en tanke som beredningen framförde i SOU 1967:26 s. 135–136 – stannat för att föreslå att minister får en ovillkorlig rätt att oavsett turordningen på talarlistan bemöta annan talare i kortare inlägg, medan han i fråga om längre, mera fristående anföranden har att anmäla sig till talarlistan som riksdagsledamöter i allmänhet. Beredningen utgår från att förhandsanmälan kommer till stånd inför debatten i alla någotsånär betydelsefulla frågor. Tiden för sådant inlägg för minister, som gäller bemötande, bör fixeras i tilläggsbestämmelser. Den kan försöksvis sättas till tio minuter. Tiden är så avpassad att den kan medge en minister att bemöta mer än en talare i ett och samma inlägg.

Författningsbestämmelser i ämnet har tagits upp i 2 kap. 15 § med tilläggsbestämmelser i beredningens förslag till RO, jämför 2 kap. 14 § tredje stycket. Av tilläggsbestämmelse 2.15.3 framgår att ledamot, som redan har fått rätt till genmäle, har förtur framför minister, som vill göra särskilt inlägg för att bemöta annan talare.

Utskottet

I utskottets betänkande 1971:69 med anledning av motioner om ändringar i riksdagsstadgan uttalades att det kunde vara lämpligt att göra riksdagsstadgan till föremål för en mera allmän översyn så snart grundlagberedningens slutbetänkande förelåg. Detta betänkande framlades våren 1972. Beredningens förslag innefattar bestämmelser om riksdagsarbetet vilka motsvarar dem som nu är upptagna i riksdagsstadgan. Grundlagberedningen har räknat med att proposition i grundlagsfrågan skall kunna avlämnas till riksdagen våren 1973. Beredningens betänkande har remissbehandlats och övervägs för närvarande inom justitiedepartementet. I detta läge har utskottet vid sitt förnyade

överbägende av frågan om en allmän översyn av riksdagsstadgan funnit att denna översyn bör anstå i avvaktan på riksdagsbehandlingen av en eventuell proposition i författningsfrågan vid nästa års riksdag. Bestämmelserna om riksdagsarbetet kan då bli föremål för en samlad bedömning. Förfarandet har den fördelen att utskottet kan beakta förslag och synpunkter som förs fram i motioner med anledning av propositionen. Utskottet begränsar sig av nu angivna skäl i detta betänkande till att behandla frågor om ändringar i riksdagsstadgan vilka aktualiseras i de till årets riksdag väckta motionerna.

I motionen 1972:73 yrkas att en möjlighet måtte öppnas att i riksdagens protokoll ta in och trycka visst material utan att detta har framförts muntligen i kammaren. Detta förslag bör lämpligen prövas vid den allmänna översyn av föreskrifterna för riksdagsarbetet, som utskottet nyss har nämnt.

Motionen 1972:170 syftar till ändring av statsrådets ställning i riksdagsdebatterna. Motionen aktualiserar frågor om rätten till repliker, om ordningen för frågedebatterna och om statsrådets rätt att bryta talarordningen. I motionen 1972:798 föreslås ändrade regler för frågedebatterna.

Nya bestämmelser för *frågedebatterna* infördes 1971 vid övergången till enkammarriksdagen. Bl. a. inskränktes tiden för varje anförande till tre minuter och tilläts frågeställaren att göra högst två inlägg. Nyheterna betingades av farhågor att plenitiden i enkammararen kunde bli hårt ansträngd. Uppenbarligen var den valda lösningen emellertid inte att betrakta som definitiv. Grundlagberedningens ovan redovisade förslag, som stämmer överens med den i motionen 1972:798 rekommenderade ordningen, erbjuder enligt utskottet en väl avvägd form att vidga replikrätten i frågedebatterna utan att förrycka dessa debatters karaktär av korta replikskiften i begränsade ämnen. Utskottet föreslår att den av beredningen förordade ordningen införs med verkan redan under höstsessionen genom en ändring i 47 § riksdagsstadgan.

Enligt utskottets mening bör ytterligare erfarenheter avvaktas innan de i 44 § riksdagsstadgan intagna reglerna om *rätt till genmäle* omprövas.

Inte heller frågan om *statsrådets rätt att erhålla ordet framför kammarens ledamöter* bör bli föremål för riksdagens ställningstagande nu. Rådande ordning är av gammalt datum. Frågan har principiella aspekter sammanhängande med förhållandet mellan riksdag och regering. Ett uttryck härför är att grundlagberedningens reglering av frågan delvis har gjorts i huvudbestämmelse i riksdagsordningen. Härtill kommer att grundlagberedningens föreskrifter om talarordningen har samband med vissa av beredningen föreslagna nyheter i regleringen i övrigt av yttranderätten i kammaren. Enligt utskottets mening bör frågan om statsrådets ställning i allmänhet i riksdagsdebatterna inte brytas ut till särskild behandling utan tills vidare avvakta proposition i författningsfrågan.

Utskottet hemställer alltså

att riksdagen

1. avslår motionen 1972:73,
2. med bifall till hemställan i motionen 1972:798 och med anledning av vad som anförs i motionen 1972:170 om reglerna för debatten vid svar på enkla frågor antar det i *bilaga 1* till detta betänkande intagna förslaget till ändring i riksdagsstadgan, avseende 47 §,
3. avslår motionen 1972:170 i vad den inte har behandlats under 2.

Stockholms den 17 oktober 1972

På konstitutionsutskottets vägnar

GUNNAR LARSSON

Närvarande: herrar Larsson i Luttra (c), Adamsson (s), Hernelius (m), fru Thunvall (s), herrar Boo (c), Johansson i Trollhättan (s), Ahlmark (fp), Mossberg (s), Werner i Malmö* (m), Svensson i Eskilstuna (s), Bergqvist (s), Fiskesjö (c), Karlsson i Malung (s), Molin (fp) och Wictorsson (s).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar Larsson i Luttra (c), Hernelius (m), Boo (c), Ahlmark (fp), Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c) och Molin (fp), vilka ansett

dels att sjätte stycket i utskottets yttrande bort ersättas med text av följande lydelse:

Statsrådets rätt att erhålla ordet framför kammarens ledamöter har kritiserats vid åtskilliga tillfällen. Grundlagberedningen har föreslagit att statsrådets företrädesrätt i debatterna begränsas. Statsråd skall enligt förslaget få bryta talarordningen endast för kortare inlägg, om högst tio minuter, för att bemöta annan talare. Utskottet finner beredningens förslag väl avvägt. Det är ägnat att skapa bättre rättvisa mellan regering och opposition i riksdagsarbetet, samtidigt som det i rimlig utsträckning tillgodoser statsrådets intresse av att kunna gå i svaromål. Som beredningen har påpekat, har skälen att låta statsråd fritt gå in i kammardebatten försvagats i och med övergången till enkammarriksdag och med införandet av regeln i RO att talmannen bestämmer ordningsföljden mellan förhandsanmällda talare. Beredningens förslag i frågan är enhälligt och kan genomföras inom ramen för gällande grundlagar genom ändring i riksdagsstadgan. Enligt utskottets mening bör en sådan ändring komma till stånd redan nu.

Den föreslagna ordningen medför i första hand en ändring i 46 § riksdagsstadgan. Följdändringar bör därjämte vidtas i 43 och 44 §§ i stadgan. Utskottet vill framhålla att statsråds rätt enligt förslaget att göra kort inlägg till bemötande av annan talare är ovillkorlig och att någon begränsning av antalet korta inlägg från statsråd som får följa på ett och samma huvudanförande inte uppställs. Någon förändring i andra talaresh rätt till replik med anledning av inlägg av statsråd åsyftas inte med förslaget. — Utskottet utgår från att förhandsanmälan kommer till stånd inför varje mera omfattande riksdagsdebatt och att anmälan görs också av statsråd, så att det blir möjligt att på ändamålsenligt sätt bestämma ordningsföljden mellan huvudanförandena.

dels att utskottet under punkt 3 bort hemställa

att riksdagen i anledning av motionen 1972:170 i återstående del antar det i *bilaga 2* till detta betänkande intagna förslaget till ändring i riksdagsstadgan, avseende 43, 44 och 46 §§.

*Bilaga 1***Förslag till
ändring i riksdagsstadgan**

47 § ändras enligt följande

Nuvarande lydelse

47 §.

När enkel fråga besvaras, får endast den ledamot som framställt frågan och det statsråd som lämnar svaret ta del i överläggningen.

Anförande i samband med att enkel fråga besvaras får inte överstiga tre minuter. Ledamot som framställt fråga får ordet högst två gånger vid besvarandet.

Föreslagen lydelse

47 §.

När enkel fråga besvaras, får endast den ledamot som framställt frågan och det statsråd som lämnar svaret ta del i överläggningen.

Det första anförandet från varje talare får räkna längst tre minuter, det andra längst två minuter och varje följande anförande längst en minut.

Denna ändring träder i kraft omedelbart efter det att kammarens protokoll upptagande riksdagens beslut om ändringen har justerats.

**Förslag till
ändring i riksdagsstadgan**

43, 44 och 46 §§ ändras enligt följande

Nuvarande lydelse

43 §.

Ledamot som önskar ordet vid ärendes behandling bör såvitt möjligt göra anmälan därom till kammarkansliet senast dagen före det plenum då ärendet skall behandlas.

44 §.

Oberoende av talarordningen mellan övriga ledamöter kan talmannen lämna ordet till ledamot för genmäle som innehåller upplysning eller rättelse med anledning av föregående talares anförande eller bemötande av angrepp från dennes sida. Tiden för genmäle får ej överskrida tre minuter, om talmannen inte av särskilda skäl medgett rätt till genmäle under sex minuter. Varje talare får högst två genmälen på samma huvudanförande.

46 §.

Om statsråd vill ta del i överläggningarna, skall han anmäla det hos talmannen och får då ordet oberoende av talarordningen. Ledamot som fått ordet för genmäle äger dock yttra sig före statsrådet.

Föreslagen lydelse

43 §.

Den som önskar ordet vid ärendes behandling bör såvitt möjligt göra anmälan därom till kammarkansliet senast dagen före det plenum då ärendet skall behandlas.

44 §.

Oberoende av talarordningen kan talmannen lämna ordet till ledamot för genmäle som innehåller upplysning eller rättelse med anledning av föregående talares anförande eller bemötande av angrepp från dennes sida. Tiden för genmäle får ej överskrida tre minuter, om talmannen inte av särskilda skäl medgett rätt till genmäle under sex minuter. Varje talare får högst två genmälen på samma huvudanförande.

46 §.

Bestämmelserna i 52 § andra stycket riksdagsordningen skall tillämpas också i fråga om statsråd som vill ta del i överläggningarna. Statsråd får dock oberoende av talarordningen göra inlägg om högst tio minuter för att bemöta annan talare. Har ledamot redan erhållit rätt till genmäle enligt 44 §, äger han yttra sig före statsrådet.

Denna ändring träder i kraft omedelbart efter det att kammarens protokoll upptagande riksdagens beslut om ändringen har justerats.

